

מי לא?

הישראלי בהרחבת היריעה ובחשיפת הגורמים. אילו נקט באיפן עקבי בקו זה, יכול היה כרבאציוס להפוך במפתיע איש-השנה תשכ"א. אך הסניגור הגרמני גם הוא לא היה מעוניין לחשוף את כל האכזר, הסתפק ברמזים ספורים.

השאלה הגדולה של השנה היתה: האמנם היה המשפט כולו כדאי? האם הצדק את הוצאת המיליונים? כדי לשפוט את אייכמן עצמו, הרי היה מספיק יום אחד. כדי לגבות עדייות מפי ניצולי השואה — שממילא לא נגעו כמעט לאייכמן כלל — לא היה צורך במשפט, ודי היה בוועדת חקירה לאומית. לפי העדות שמסר מרצון לחוקריו במשפט, היה אייכמן ראוי לאלף תלויה. האם היה כדאי לנהל משפט ארוך ויקר זה כדי להוכיח (בהצלחה חלקית בלבד) כי הוא ראוי לאלפים תלויות?

על שאלה זו — החסרה כל השיבות לאומית או היסטורית — נסב למעשה כל החלק השני של המשפט, כילל חקירת השתייכות הבלתי-מוצלחת ונאומי-הסיכום. שלא היה אלא חזרה מורדתית על נאום הפתיחה. האם אייכמן על שלח את המיליונים למותו, או גם פיקח אישית על היצאתם להורג? האם היה הימלר גרוע מאייכמן, או אייכמן גרוע מהימלר? האם קיבל אייכמן את פקודת ההשמדה בכתב, או רק בעל-פה? בהשחאה לשאלות הנוראות, חיבקות-העולם, שנכרו באולם המשפט ולא מצאו מענה, היו אלה שאלות חסרות-משמעות.

בתום המשפט היה המאון מפוקפק. נוסף כבוד למשפט הישראלי, והוקנתה חתימת-השואה לאורחי המדינה. לעומת זאת אבד הסיכוי החד-פעמי שהעיד העיקרי והאחרון לתהליך ההשמדה יגלה את האמת ההיסטורית על רקע השואה, אמת ששוב אינה ידועה לאיש מלבדו. ולמחרת גמר המשפט.

ישראל בר בחברת דוד בן-גוריון: מן הפח אל הפחת. מעגנון-חושך אחד למשנהו

לא רצה עוד איש במדינה ובעולם לשמוע מילה אחת נוספת על העניין כולו. גרעון האוזנר, איש-השנה המיועד, לא זכה לכתר.

איש בין מנגנוני-החושך

באיתו שבוע בו נפתח משפט אייכמן, התפוצצה במדינה פצצה שהסיתה את דעת הקהל ממנו. נודע כי הד"ר **ישראל בר** נעצר בעתן ריגול למען מעצמה קומוניסטית.

במשך שבועות ארוכים עמדה דמותו של בר במרכז העניין הציבורי. ואכן, היתה זאת דמות מרתקת. כל פרט של ההיסטוריה הססגונית שלה הפך לפתע מפוקפק. האמנם היה חבר הארגון הצבאי הסוציאליסטי בחינה? האמנם היה מגיד בצבא הרפובליקה הספרדית? האמנם היה בכלל יהודי? האמנם שמו ישראל בר?

דמותו של הסגן-אלוף הקרת, שייצג את ישראל בחו"ל, שהוצה הוצאת בפני טובי הקצינים באירופה ושכתב את ההיסטוריה הרשמית של צה"ל — וכל זה מעל שבער מעולם אף קורס של טירונים — ריתק את העולם. דבר מעצרו היה לסנסציה בארצות רבות. היעלמה הממוי שך של אשתו החוקית, הרומאן-הנוגע-ללב שלו עם אם לשני ילדים, אותה הציל מתהום — כל אלה הוסיפו גחנים לפרשה.

במידה מסוימת, נגעה פרשת בר לבעיית העיקריות של השנה. לעולם לא היה בר מגיע אל לב מערכת-הבטחון של ישראל, לולא היה בעל מקצוע מיוחד-במינו: המקצוע ששמו פולחן-האישיות של דוד בן-גוריון. האיש ששנא בכל רמ"ח אבריו את הקו המדיני הבן-גוריוני, ושהסיק משינאה זו מסקנה קיצונית — יכול היה לתרגם מסקנה זו

העולם היה הקדיש השנה לבר ארבעה שערים. מהם שער כפול אחד. להשוואה: במשך השנה הקדיש העולם הזה 23 שערים (מהם שניים כפולים) לפרשת לבון, ותשעה שערים (מהם אחד כפול) למשפט אייכמן. בסך הכל הופיעו ב-56 השבועות של תשכ"א 52 גליונות של העולם הזה, מהם שני גליונות מיוחדים.

באחד התודים הראשונים של תשכ"א נתקיימה במשרד שרי-המשפטים פגישה סודית בהשתתפות האוזנר, פנחס רוזן והפרופסור פרידריך קאיל, הנציג היהודי של גרמניה המזרחית הקומוניסטית. הלה ביקש להרחיב את המשפט, התנדב להביא מאות מיסמכים חדשים על רדיפות-היהודים בשטחים נרחבים של הרייך השלישי. האוזנר השיב שאיני מעוניין: המשפט יתנהל אך ורק נגד אדולף אייכמן עצמו. "האם אתה באמת מאמין כי אייכמן לבדו יכול היה להרוג ששה מיליון יהודים?" שאל קאיל, משתאה. "לא לבד, אלא יחד עם הימלר, היסלר, היידריך וקאלטני ברונר", השיב האוזנר. "אני שם לב לעובדה שאתה מזכיר רק אנשים מתיים" סיכם קאיל.

קאיל, וחבריו הקומוניסטים, ראו בעמדה זו תופעה פוליטית מובהקת: אירצונה של ממשלת-ישראל להזיק לגרמניה המערבית ולארצות-הברית בתקופה בה התקרבו המאבק על ברלין לשיאו. נרמזו רמזים קודרים על התקשרות חשאית בין בן ירושלים, ועל תשלום תמורה גרמנית

עזש החוויות הגדולות של השנה היו קשורות בשמותיהם של אדוקה אייכמן, פנחס רוזן והד"ר ישראל בר.

רק אחת מתן היתה צפויה מראש. בפרוס שנת תשכ"א, היה כמעט מובן מאליו כי איש-השנה יהיה הגיבור המיועד של המשפט הגדול: הועץ המשפטי לממשלת ישראל, גרעון האוזנר, התייבץ במשפט.

ואכן, הכל היה מוכן לכך. ביום פתיחת המשפט, נכחו באולם גדולי העמונאים בעולם. העין הגדולה של הטלביזיה העבירה כל רחש באולם למאות מיליוני בתים ברחבי תבל. קולו הנביה של המשפטן הממושקף דיבר מתוך תיבות התנוה כברלין ובבואנוס-אירס, בלונדון ובלוס-אנג'לס, במרסייל ובמילאנו.

הכל התכונן לחתימה כלאנושית מועזעת ומטהרת. משפטי-נירנברג לא יכלו, בשעתם, לספק חוויה זו. הם נערכו למחרת המלחמה, כאשר העולם עוד היה עסוק בהספדת טיבי בניו, ובמגיור הרעב והמגיפות. דבק בהם ריח רע של עריכת שפטים במנוצחים. הפצעים טרם גרי לידו באיתם הימים, ולא היתה פרספקטיבה אל המאורעות.

ואילו משפט אייכמן יכול היה להצליח במקום שנכשל משפט החייתנים. עברו 16 שנה מאז תום החזיות. נוצר המרחק בין המאורעות הרוש כדי לדון בהם דיון אובייקטיבי טיבי מלא, ולהשוף את כל גורמיהם וצדדיהם. למשפט של משפטי היהודים במדינת קרבנותיו היה מובטח כוח-מחץ ויאמני מיוחד.

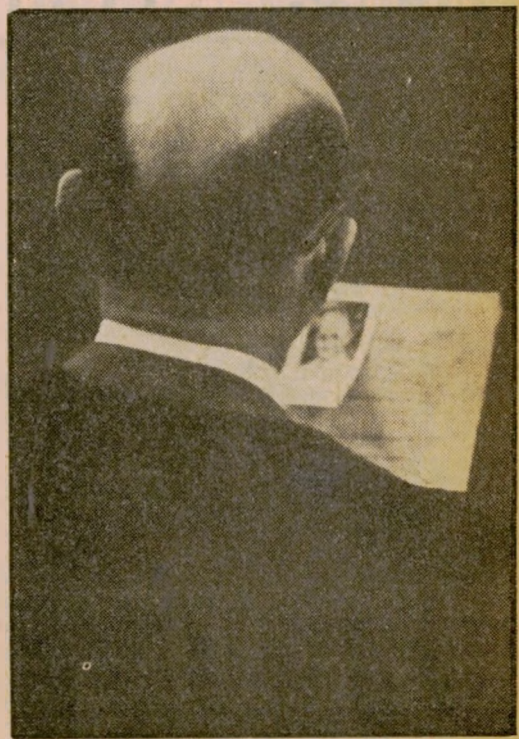
תפקיד המשפט הגדול היה לרכו שוב את השומת-לב העולם כולו אל בעיית הנאציזם, ולהחזיר לתודעת העולם את התשומות לשאלות הגורליות: כיצד יכול היה הנאציזם לעלות לשלטון באימה תרב תיז? כיצד זה קורה שאימה גדולה מעמידה את כל מכשיריה הנטלכתיים לרשות מיבצע של רצח מיליונים? כיצד נוצר רוצח המוני? כיצד זה עמד העולם מנגד ולא עשה מאומה כדי להציל? מדוע נכשלו היהודים העולמיים ומיסדות היישוב העברי במשימת ההצלה? האם כל זה יכול לקרות שוב באותה ארץ, או בארצות אחרות?

זאת היתה יכולה להיות פנייה גדולה אל המצפון העולמי ואל השכל האנושי, ועזוע שיוולידו מתוכו את המכניזם למניעת כל אפשרות של רצח-עמים בעתיד.

אילו הצליח האוזנר להפוך את המשפט הגדול לחזיה כזאת, היה הופך איש-השנה של תשכ"א — לא רק ביש-ראל, אלא בעל-כולו.

פגישה במשרד רוזן

גרעון האוזנר לא הצליח במשימה אדירה זו — גרוע מזה, קרוב להדאי שכלל לא ראה אותה. הוא לא הכין משפט היסטורי נגד הנאציזם — אלא משפט נגד האיש אדולף אייכמן. הוא לא יצא להראות כיצד נאחזה האומה הגרמנית במחלת-רוח קולקטיבית וגייסה רבבות מבניה, כעשרות מנגנונים שונים, לשם ביצוע רעיון רצחני של מנהיג מטורף. הוא יצא להוכיח כי אייכמן הקטן היה מפלצת.

חוויה גדולה ועקרה

ישאלה הפך החלק הראשון של המשפט — עדייית-התביעה — לחזיה לאומית גדולה. במשך ימים ארוכים השבית המשפט את כל החיים במדינה. מאות אלפים ישבו דביקים למקלטים. נאום-הפתיחה הגדול של האוזנר, העדייות של אבא קובנר, ק. צטניק ועדים אחרים, גרמו לזעזע לאימי חסרת-קדים. הם החזירו בפעם הראשונה את תודעת-השואה ללבו של כל אזרח בישראל, ובייחוד ללב ילדיה-הארץ. הם גרמו לקאתארניס, שסילק את המכשור לים הנפשיים שמגעו עד כה התייחסות ישירה של הנוער הישראלי אל תקיפה נוראה זו.

היתה זו חזיה גדולה — אך, בסופו של דבר, גם חזיה עקרה.

למחרת המשפט לא הבינו אזרחי ישראל את תופעת הנאציזם טוב יותר מאשר לפני המשפט. להיפך, התמונה הצטמצמה עוד יותר. התהליך של רדיפות-היהודים, שהוביל בסופו של דבר להשמדה הפיסית, הוזכר רק במקיטע ובאקראי, ובמידה שנגע לאייכמן עצמו. המניעים לאישיות מעצמות המערב נשארו לזכיום ערפל. לא נערך שום דיון על דרכי ההצלה שהיו אפשריות. הכשלונות הנוראים של ההנהגה היהודית — סיבותיהם ומשמעיהם — הוסתרו במתכתן.

לעתים נוצר הרושם כאילו מייצג דוקא סניגורו של אייכמן, הד"ר **רוברט סרבאציוס**, את האינטרס היהודי

גדעון האוזנר מחזיק בתמונת אייכמן